

Lerbäckskillan

En försvunnen källa i Höör.

En av de gamla källor på Skånes landsbygd, som fäst traditioner vid sig, var den s. k. Lerbäckskillan i Höör. Den var belägen ett stycke öster ombyn intill gamla Hörbylandsvägen, alldeles nedanför där Lerbäcksåsen med sin gångstig stupade ner emot en gräsbevuxen plats, som nämnes redan i 1569 års Lunds stifts landebok såsom Leerbecks engen. Källan var kringsatt med 4 flata stenar, och djupet torde ha varit högst en aln. Där var rent och klart vatten, och med källan var förbunden en tradition, som annars var ovanlig, nämligen att det skulle vara nyttigt för fästefolk att på en gång dricka av den. Denna ålderdomliga källa blev för omkring 50 år sedan hårdhänt moderniserad genom Höörs Försköningsförenings försorg. Denna förening gjorde helt visst åtskilliga lovvärda insatser inom samhället genom planteringar och utsättandet av bänkar, på en ort där dylika åtgärder för några decennier sedan icke blevo bekostade genom kommunala medel. Men när försköningsföreningen gav sig ut i naturen och sökte utlopp för sin verksamhetslust, råkade den någon gång ta miste och företog sig sådant, som enligt en senare tids uppfattning står i tydlig motsättning till vad man menar med naturskydd, hembygdsvård och fornminnesvård. T. ex. då den förvandlade mjuka och slingrande skogsstigar till raka och breda grusade gångar (som skulle likna dem i en park i en stad). Men värre var det, då den beskäftigt omdanade "Lerbäckskillan". Denna behandling var sådan, att den inte kan betecknas som annat än ren vandalism. Visserligen var den tidens åsikter om "försköning" andra än i våra dagar således rekommenderas i en resehandbok från början av 1900-talet den norra sidan av Clemenstorget i Lund med flera vackra hus (!) som en av stadens främsta sevärdheter. Och i omvårdnaden av både naturminnen och kulturminnesmärken var man ännu osäker. Ännu ett stycke in på 1900-talet kunde biskop Billing ge offentligt beröm åt de präster, som låtit riva oersättliga medeltidskyrkor för att ersätta dem med "prydligare tempel i göthisk stil". Därför bör man kanske inte så mycket förundra sig över när försköningsföreningen fann ett objekt att "försköna" i källan i dess ålderdomliga skick.

Ännu omkring 1909—1910 var källan i sitt gamla orörda skick. Men när sommargästerna året därpå återkommo, möttes de av en obehaglig överraskning. Genom försköningsföreningens åtgärder var stenhällarna, som omgävo källan, borttagna och ersatta med ett brunt kloakrör (!) av ansevärda dimensioner, som var nedsatt i jorden omkring källvattnet och nådde ett gott stycke ovanom markytan. Platsen var inhägnad med ett hönsnät på pålar, där en grind, som alltid stod öppen, förmedlade tillträdet. Pricken över i-et var

ett glas att dricka ur, som var tjudrat fast med en mäsingskedja. Hela denna anordning var både pietetslös och smaklös, och inte blev vattnet mera aptitligt att dricka därför att källan numera liknade en kloakbrunn. Därtill var hela anläggningen av bräckligt material och utsatt för åverkan av kreaturen och av väder och vind, och många år hade inte gått, förrän det hela var spoli-erat. Och i senare tid har källan, troligtvis genom ovarsamhet vid husbygge, blivit övertäckt och kan inte igenfinnas.

Med nuvarande lagar för fornminnes- och naturskydd är en sådan förvandling av en källa omöjlig att genomföra, och vi skulle också tro, att den allmänna opinionen icke mera accepterar något sådant. De enda, som reagerade den gången, var ett fåtal personer, men de blevo aldrig färdiga till att mera energiskt påtala förhållandet. För övrigt är fallet icke det enda då heliga källor eller offerkällor undergått vandalisering. Således blev Trefaldighetskällan vid Barum nära Bäckaskog, som var en offerkälla, så sent som 1918 utplånad genom att en cementerad gödselstad blev anlagd över densamma, och därmed är väl rekordet slaget. Vid Björnekulla kyrka var en offerkälla, benämnd Skanne killa, som för omkring 20 år sedan blev förvandlad till en vattenbassäng av cement, ett handlings-sätt, som numera hade varit åtalbart. En offerkälla i södra Skåne, Värby killa i närheten av Torup, var i början av 1940-talet på väg att bli igenfylld av köksavfall och odugligt husgeråd, då en hembygdsvårdare stoppade denna trafik och förmådde de närboende att rensa upp källan och upphöra med att ha den till avstjälpningsplats.

I senare år har en motsatt tendens gjort sig gällande, d. v. s. att rensa upp gamla källor som blivit fyllda av skräp, att återställa dem i sitt forna skick och, om de varit överhöljda, att återfinna dem. Så har t. ex. skett med den beryktade Sankt Sigfrids källa vid Växjö, i Frosta med Onsvalakällan vid Misseröd och Sankta Magnhilds källa i Fulltofta. Skulle det inte vara en upp-gift för Höörs försköningsförening att söka återfinna Lerbäckskillan — det torde kunna ske med hjälp av slagruta — och att så mycket det är möjligt återställa den i det skick den hade före moderniseringen? De stenhällar, som omgävo källan, äro för länge sedan bortförda och torde vara svåra att återställa, men man torde kunna finna andra liknande i stället. Därmed skulle något kunna gottgöras av det misstag, som blev begånget i seklets barndom. Vad som då skedde var beklagligt, men det kanske bör skyllas mera på tidsan-dan och smakriktningen än på försköningsföreningen.

Ingemar Ingers